

Tolv frågor till Sveriges riksdagspartier om minoritetspolitiken och urfolkspolitiken genomförande

Ungefär var tionde person i Sverige tillhör någon av de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer. Detta innebär att ert partis svar på våra frågor berör en betydande väljargrupp vars prioriteringar kan påverka politiska ställningstaganden och i slutändan valresultatet.

1. Europarådets övervakningskommittéer och flera FN-organ har i sina återkommande rekommendationer riktat stark kritik mot Sverige för bristande efterlevnad av de nationella minoriteterna judars, romers, sverigefinnars, tornedalingars och urfolket samernas rättigheter. Kritiken rör bland annat avsaknad av reellt inflytande, konsultation, insatser för bevarande av de nationella minoritetsspråken och kulturerna samt statens förpliktelser enligt nationell rätt.

Hur har ert parti agerat för att bemöta och åtgärda den kritik som Europarådet och FN framfört gällande Sveriges fullgörande av sina åtaganden gentemot nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer, och vilka initiativ, ställningstaganden och förslag har ni drivit för att säkerställa att Sverige lever upp till sina internationella förpliktelser och stärker genomförandet av rättigheterna i praktiken?

2. Sveriges riksdag erkände samerna som urfolk 1977 och regeringsformen fastslår tydligt det samiska folkets rätt till sin kultur. Sverige är också ansluten till FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP), som förpliktar stater att vidta konkreta åtgärder inom alla samhälls- och politikområden för att säkerställa urfolks rättigheter, inflytande och självbestämmande. Trots detta saknas fortfarande en sammanhållen svensk urfolkspolitik och varken regering, myndigheter, kommuner eller regioner arbetar aktivt med att implementera UNDRIP i sina verksamheter.

Hur avser ert parti verka för att FN:s urfolksdeklaration implementeras i svensk rättstillämpning och i styrningen av statliga myndigheter, kommuner och regioner – och därmed säkerställa att Sverige utvecklar en sammanhållen och rättighetsbaserad urfolkspolitik som motsvarar riksdagens erkännande av samerna som urfolk och de krav som följer av UNDRIP?

3. Nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar samt urfolket samer utsätts fortsatt för diskriminering inom flera samhällsområden, något som återkommande lyfts i statliga utredningar och rapporter. Samtidigt finns det begränsningar i dagens diskrimineringslagstiftning, där språk inte är en egen diskrimineringsgrund trots att språklig diskriminering mot nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer ofta uppmärksammas som ett hinder för lika rättigheter. Frågan om ett stärkt och mer heltäckande rättsligt skydd har därför blivit alltmer aktuell.

Vilka konkreta insatser vill ert parti vidta för att motverka diskriminering av nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer, och hur ställer ni er till att införa språk som en erkänd diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen för att bättre motverka språklig diskriminering och stärka de nationella minoritetsspråkens ställning?

4. Minoritetslagen (2009:724) och konsultationslagen (2022:66) föreskriver att nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar samt urfolket samer ska ges reellt inflytande i ärenden och beslutsprocesser som särskilt berör dem. Flera nationella och internationella granskningar konstaterar dock att den nu gällande modellen för samråd för att uppfylla nationella minoriteters möjligheter till inflytande och delaktighet på samtliga nivåer i samhället inte fyller den funktion som avsågs.

Vilka åtgärder avser ert parti vidta för att verka för att den nuvarande samrådsmodellen ses över med målet att hitta former som tillförsäkrar nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer ett reellt inflytande över beslutsfattande som följer av minoritetslagen och konsultationslagen?

5. Barn och unga som tillhör de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer har enligt minoritetslagen, regeringsformen och barnkonventionen rätt att utveckla och använda sitt språk, utöva sin kultur och ha inflytande i frågor som rör dem. Återkommande granskningar visar att dessa rättigheter inte får genomslag i praktiken, vilket understryker behovet av ett tydligt och långsiktigt politiskt ansvarstagande.

Hur avser ert parti att verka för att stödja och stärka barn och unga som tillhör de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer, så att deras rätt till språk, kultur och inflytande fullt ut tillgodoses i praktiken?

6. Arbetet med att bevara och utveckla språk och kultur för nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer är idag ofta projektbaserat, kortsiktigt och beroende av tillfälliga statsbidrag. Statliga utredningar och nationell uppföljning har visat att avsaknaden av långsiktiga strukturer, stabil finansiering och tydlig statlig styrning gör det svårt för institutioner, kulturverksamheter och civilsamhällesorganisationer att arbeta systematiskt och hållbart. Detta riskerar att försvaga både språkens och kulturernas utveckling över tid.

Hur avser ert parti säkerställa att arbetet med språk- och kultur för nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer blir långsiktigt och systematiskt, och vilka åtgärder vill ni vidta för att institutioner och civilsamhällesorganisationer ska få stabila och förutsägbara möjligheter att bedriva detta viktiga arbete över tid?

7. Riksrevisionen har i sin granskning konstaterat att statens arbete med att skydda och främja de nationella minoritetsspråken brister på flera områden. Kritiken handlar bland annat om otydlig ansvarsfördelning, otillräcklig statlig styrning och att insatserna inte tillräckligt säkerställer att rättigheterna enligt minoritetslagen får genomslag i praktiken. Därtill har regeringens handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken löpt ut och frågan är om ett nytt, mer robust och uppföljningsbart, handlingsprogram ska tas fram.

Hur ser ert parti på den kritik som Riksrevisionen riktat mot statens arbete med de nationella minoritetsspråken, och kommer ni verka för att ett nytt handlingsprogram för de nationella minoritetsspråken tas fram?

8. Sverige har otaliga gånger fått internationell kritik för att inte ha en sammanhållen utbildningskedja för nationella minoritetsspråk. Skollagen (2010:800) och minoritetslagen (2009:724) ställer krav på att nationella minoritetsspråk ska ges särskilt skydd och stöd, men återkommande nationella och internationella granskningar visar att modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk fortfarande inte erbjuds likvärdigt i landets kommuner. En av de främsta orsakerna till att lagstiftningen inte får genomslag i praktiken är bristen på antingen lämpliga, behöriga eller legitimerade lärare. Lämpliga och behöriga modersmålslärare är den enda lärargruppen som är undantagen från behörighet för icke tidsbegränsad anställning. Det finns också en omfattande brist på tillgängliga läromedel på nationella minoritetsspråk. Utan långsiktiga resurser till lärarutbildningar och utveckling av ändamålsenliga läromedel kan staten inte uppfylla sitt ansvar att säkerställa undervisning och språkrevitalisering. Utbildningarna i nationella minoritetsspråk på landets universitet är också kraftigt underfinansierade, vilket medför att den akademiska utbildningen brister.

Därtill är tillgången till tvåspråkig undervisning i finska-svenska i årskurs 1–6 mycket begränsad. Bara två av Sveriges 290 kommuner erbjuder tvåspråkig undervisning. Kommunal tvåspråkig undervisning förekommer inte på högstadiet i Sverige. Tvåspråkig undervisning i samiska-svenska i årskurs 1–6 är också fortsatt mycket begränsad. Tvåspråkig undervisning i meänkieli-svenska i årskurs 1–6 är inte etablerad i dagsläget.

• Vilka åtgärder avser ert parti vidta för att säkerställa att modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk faktiskt blir tillgänglig i samtliga kommuner i Sverige, i enlighet med skollagen och minoritetslagen?

- Hur avser ert parti driva frågan om ökade och långsiktigt säkrade resurser till lärarutbildning och utveckling av läromedel på nationella minoritetsspråk, så att utbildningssystemet faktiskt kan uppfylla lagkrav och internationella förpliktelser?
- Hur avser ert parti driva frågan om en förstärkt finansiering till utbildning av nationella minoritetsspråk på universitetsnivå?
- Hur avser ert parti säkerställa att tvåspråkig undervisning i finska-svenska (åk 1-9), samiska-svenska (åk 1-6) och meänkieli-svenska (åk 1-6) etableras och upprätthålls på ett rättssäkert och långsiktigt sätt, inklusive de resurser och strukturella förutsättningar som krävs?

9. Äldre personer som tillhör de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer har utifrån socialtjänstlagen (2025:400) rätt till omvårdnad som är anpassad till deras språk och kulturer. Trots detta visar nationell uppföljning att kommuner tillämpar reglerna olika och att många äldre inte får möjlighet att använda sitt nationella minoritetsspråk och utöva sin kultur i omsorgen. Avsaknaden av nationella riktlinjer och tydliga krav har pekats ut som ett hinder för likvärdighet, kvalitet och rättssäkerhet.

Hur vill ert parti verka för att stärka rätten att använda och upprätthålla de nationella minoritetsspråken och kulturerna i omvårdnaden som erbjuds inom äldreomsorgen, och anser ni att det bör införas nationella riktlinjer för att säkerställa en språk- och kulturanpassad äldreomsorg för personer som tillhör de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer?

10. Strategin för romsk inkludering sträcker sig till år 2032. Även om strategin har gett viktiga verktyg framhåller flera nationella uppföljningar att genomförandet är bristfälligt och varierar kraftigt mellan kommuner och myndigheter, samt att arbetet saknar stabila och långsiktiga strukturer. Det finns också återkommande frågor dels om hur strategin ska leva vidare efter 2032, dels hur romsk inkludering inte ska vara beroende av kort-siktiga politiska prioriteringar.

Anser ert parti att strategin för romsk inkludering är i behov av ett omtag för att höja ambitionsnivån och att få bättre genomslag fram till 2032. Om inte huvudmålet med strategin nås, hur vill ni säkerställa en fortsättning och långsiktig finansiering för romsk inkludering efter 2032?

11. När minoritetspolitiken fastslogs år 2000 beslutades att tre av de nationella minoritetsspråken (finska, meänkieli och samiska) ska betraktas som språk med långvarig geografisk anknytning vilket ledde till inrättandet av förvaltningsområden. Idén om geografiska hemvister gällde en gång historiskt men har idag ingen aktualitet. Sammanlagt 85 kommuner, från söder till norr, ingår idag i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska. Minoritetsspråken jiddisch och romani chib som betraktas som geografiskt obundna språk kommer således inte i åtnjutande av de ekonomiska allokeringar som staten gör för stöd till språk inom förvaltningsområden.

Är ert parti redo att göra en översyn över systemet med förvaltningsområden så att samtliga fem historiska nationella minoritetsspråk omfattas och en mer likvärdig rättighetskonstruktion uppnås?

12. Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset överlämnade till regeringen, i november 2023 sitt slutbetänkande *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset*, SOU 2023:68. Fortfarande har regeringen inte gått vidare med kommissionens förslag som syftar till att möjliggöra försoning mellan stat och minoritet samt ge upprättelse till tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Hur avser ert parti hantera kommissionens förslag?